

5. Про умови праці тимчасових робітників і службовців: Указ Президії Верховної Ради СРСР № 311-09 від 24.09.74 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0311400-74>

Обушенко О.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
перший проректор по навчально-методичній та науковій роботі,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
підполковник міліції*

РОЛЬ І МІСЦЕ ОХОРОНИ ПРАЦІ У РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Швидкий розвиток науково-технічного прогресу, світові інформаційні здобутки, глобальне використання системи машинного виробництва об'єктивно вимагають проведення системних заходів по техніці безпеки і виробничій санітарії, тобто посилення гарантій, у тому числі юридичних, на охорону здоров'я у процесі праці. На даний момент в Україні, в умовах перехідного етапу від індустріального до інформаційного суспільства, з одного боку значно зростає обсяг проведених заходів з охорони праці, а з іншого – починають поступово відбуватися певні зміни в нормативно-правовому регулюванні охорони праці.

Позитивним є те, що в Україні, роботодавці намагаються дотримуватися означеного вектору і це обумовлює те, що протягом останніх десяти років спостерігається стійка тенденція до зниження рівня виробничого травматизму. Однак, незважаючи на певні позитивні зрушення в економіці, становище у сфері охорони праці залишається нестабільним. Існуючий в Україні рівень виробничого травматизму ще досить високий порівняно з більшістю розвинутих країн світу [1].

Розроблені та реалізуються національна, галузеві, регіональні та інші програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища. Створюються комп'ютерні мережі, опрацьовуються та впроваджуються автоматизовані інформаційні системи з ряду найважливіших питань охорони праці з перспективою їх подальшого об'єднання в єдину автоматизовану інформаційну систему Держгірпромнагляду. Працями багатьох вчених створені наукові передумови для розробки засобів та методів захисту від небезпеки [2, с.5].

Водночас, враховуючи існуючі проблеми у сфері охорони праці та актуальність дослідження цього питання для суспільства, метою даної статті є розкриття сучасного значення охорони праці у відносинах виробництва та безпосередньо у трудових відносинах та визначення її сутнісних характеристик.

Перш за все, слід відзначити, що законодавство про охорону праці складає невід'ємну частину системи трудового законодавства, будучи одним з найважливіших інститутів трудового права. Основою законодавства України з охорони праці є Конституція України, що гарантує громадянам право на безпечні й здорові умови праці й система законодавчих актів України, спрямованих на реалізацію цього конституційного права.

Політика Міжнародної організації праці в галузі охорони праці також підкреслює принциповість забезпечення здорових та безпечних умов праці: 1) праця має здійснюватися в умовах здорового і безпечного виробничого середовища; 2) умови праці не повинні завдавати шкоди здоров'ю працівника і принижувати його людську гідність; 3) праця повинна надавати реальну можливість для розвитку особистості, самореалізації та служіння суспільству [3, с.36]. Крім того питанням охорони праці приділяють увагу у своїх фундаментальних документах і Організація об'єднаних націй, і Рада Європи, і Європейський союз, і Співдружність незалежних держав.

Основними національними законодавчими актами системи законодавчих актів України, спрямованих на реалізацію цього конституційного права є Кодекс законів про працю України та наступні Закони України: «Про охорону праці», «Про охорону здоров'я», «Про пожежну безпеку», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про Цивільну оборону України» тощо.

Під охороною праці, в Законі України «Про охорону праці» розуміється вся система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі саме трудової діяльності [4]. Як зазначає А.І. Лозовой, наведене поняття охорони праці дозволяє говорити про неї як про багаторівневу систему заходів щодо створення здорових та безпечних умов трудової діяльності, які здійснюються державними органами, органами місцевого самоврядування, роботодавцями та самими працівниками. Крім того, охорону праці з урахуванням даного визначення можна розглядати у різних аспектах: медичному, технічному, соціальному, економічному і, нарешті, в правовому аспекті, який утворює правову охорону праці [5, с. 344-345]. Тим самим, у широкому розумінні, враховуючи правовий аспект охорони праці, остання ототожнюється з трудовим законодавством взагалі і виступає як один з базових принципів трудового права.

Конкретний зміст цього правового інституту визначається, передусім, Кодексом законів про працю України та згаданим Законом України «Про охорону праці». Деякі норми, що відносяться до інших інститутів трудового права, одночасно відносяться і до інституту охорони праці. Наприклад, такі інститути як інститут трудового договору (під час укладання трудового договору роботодавець повинен проінформувати працівника під розписку про умови праці та про наявність на його робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів), інститут робочого часу та час відпочинку (встановлення скороченого робочого часу та надання додаткових відпусток при роботах зі шкідливими та небезпечними умовами праці) тощо також містять в собі норм з охорони праці.

Інститут охорони праці включає в себе норми: 1) правил техніки безпеки і виробничої санітарії; 2) з планування та організації охорони праці; 3) з охорони праці певних категорій працівників; 4) регулюючі діяльність державних органів та інших суб'єктів з нагляду та контролю за охороною праці.

Як зазначає Д.О. Карпенко правове значення охорони праці полягає в тому, що правові норми з охорони праці дають змогу: а) працювати за здібностями (з урахуванням умов праці, фізіологічних особливостей працюючих жінок, неповнолітніх, осіб зі зниженою працездатністю тощо);

б) визначати правовий статус працівника, включаючи право на охорону праці, його гарантії та захист; в) затвердити охорону праці як важливий елемент трудових правовідносин працівника з роботодавцем (адміністрацією) у забезпеченні охорони праці на робочому місці [6, с.188].

Сьогодні значення охорони праці в соціально-економічному аспекті полягає, перш за все, в тому, щоб: 1) оберігати життя і здоров'я працівників від впливу можливих шкідливих виробничих факторів; 2) зберігати працездатність і трудове довголіття працівників; 3) сприяти культурно-технічному зростанню людини праці, оскільки надмірна стомленість працівника від роботи в загазованих, засмічених виробничих приміщеннях не може сприяти всебічному розвитку працівника після робочого дня (зміни), тобто заняття спортом, підвищення своєї кваліфікації тощо. Охорона праці сприяє також і гуманізації трудової діяльності, зростанню продуктивності праці, виробництва, економіки, скороченню втрат робочого часу, зниженню виробничого травматизму, професійних захворювань тощо [7, с. 478]. Враховуючи це, нормативне регулювання охорони праці, здійснення цілеспрямованого нагляду і контролю у цій сфері, систематичне поліпшення умов та охорони праці є пріоритетним напрямком підвищення матеріального та культурного рівня життя народу. Належний рівень охорони праці сприяє зростанню якості та продуктивності праці, підвищенню соціально-економічних показників виробництва, зменшенню коштів на витрати від травматизму, професійних захворювань і аварій.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що враховуючи чисельність нормативних актів з питань охорони праці, можна визначити, що Україна приділяє велику увагу питанням охорони життя і здоров'я своїх громадян, створенню безпечних умов праці роботодавцями та керівниками підприємств, установ і організацій. Однак, не зважаючи на це кількість нещасних випадків, що трапляються на виробництві або у ході виконання службових обов'язків, залишається дуже великою. Тому подальше наукове дослідження інституту охорони праці та на цій основі внесення конкретних пропозицій і рекомендацій щодо його удосконалення, визначення концептуальних основ законодавчого регулювання даної сфери є одним із найважливіших напрямків як науки трудового, так інших галузей науки, які прямо чи опосередковано торкаються розвитку охорони праці в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012 – 2016 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. N 828-р
2. Зеркалов Д.В. Охорона праці в галузі: Загальні вимоги: навчальний посібник / Зеркалов Д.В. – К.: «Основа». 2011. – 551 с.
3. «Что такое МОТ? Чем она занимается». Издание бюро МОТ в Москве.– М., 2000. – С. 36.
4. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668.
5. Лозовой А. І. Інститут охорони праці в нормах національного та міжнародного законодавства / А. І. Лозовой // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – №19. – 2011. – с. 342-349
6. Карпенко Д. О. Основи трудового права : навч. посіб. / Д. О. Карпенко. – К. : А.С.К., 2003. – 656 с.
7. Трудове право України: академічний курс : підручник / А. Ю. Бабаскін, Ю. В. Баранюк, С. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. – К. : А.С.К., 2004. – 608 с.